

Obligațiile civile. Aspecte generale

I. Aspecte teoretice

1. Aspecte generale legate de obligațiile civile

Materia obligațiilor civile constituie fundamentul pe care se construiesc aproape toate instituțiile de drept civil, motiv pentru care înțelegerea obligațiilor civile este esențială pentru a putea stăpâni celelalte domenii de studiu din sfera civilului, și nu doar pe acestea. Aproape că nu există raport juridic sau litigiu care să nu implice, într-o mai mică sau mai mare măsură, o obligație civilă. Este suficient, sub acest aspect, să ne amintim că repararea prejudiciului cauzat printr-o infracțiune se face conform dispozițiilor din materia obligațiilor sau că răspunderea autorităților pentru prejudiciile cauzate în exercitarea atribuțiilor de putere publică implică, pentru înțelegerea condițiilor, tot o raportare la obligațiile civile.

a. Noțiune

Art. 1.164 C. civ.: „Obligația este o legătură de drept în virtutea căreia debitorul este ținut să procure o prestație creditorului, iar acesta are dreptul să obțină prestația datorată?”.

Orice obligație civilă are o latură activă, formată din drepturi de creanță sau potestative, și o latură pasivă, ce implică obligația corelativă acestor drepturi. Nu există raport juridic obligațional fără o latură activă și una pasivă.

Doctrina și practica folosesc adesea cu valoarea de sinonime atât noțiunea de „obligație civilă”, cât și pe cea de „raport juridic obligațional civil”. Sub acest aspect trebuie însă făcută distincția între noțiunea de „obligație civilă”, în sensul de relație juridică dintre două persoane, și cea de „obligație”, în sensul de element pasiv al conținutului raportului juridic obligațional.

b. Structura obligației civile

Din analiza definiției legale, rezultă că obligația civilă are *patru* elemente componente: părțile, conținutul, obiectul și sancțiunea.

b.1. Părțile

Părțile raportului juridic obligațional sunt *persoanele fizice* sau *juridice* între care se naște legătura juridică, respectiv titularul dreptului de creanță și cel căruia îi revine obligația corelativă acestui drept.

Partea îndreptățită la prestație (titularul dreptului de creanță) are calitatea de *subiect activ* în raportul juridic obligațional și poartă, generic, denumirea de **creditor**. Altfel spus, creditorului îi corespunde latura activă a raportului juridic obligațional.

Creditorul trebuie să fie determinat sau determinabil. Nu este, așadar, necesar ca la momentul nașterii raportului juridic obligațional să fie stabilit cu exactitate cine este creditorul îndreptățit la prestația la care s-a obligat debitorul, fiind suficientă prevederea unor criterii în baza cărora acesta să fie determinat la momentul exigibilității creanței. De exemplu, în cadrul unei stipulații pentru altul, promitentul se poate obliga să presteze ceva în favoarea primului fiu care se va naște stipulantului. Astfel, la data încheierii convenției, beneficiarul este doar determinabil, iar nu determinat cu precizie.

Partea obligată să procure prestația pentru subiectul activ are calitatea de *subiect pasiv* și se numește, generic, **debitor**. Așa fiind, debitorului îi corespunde latura pasivă a raportului juridic obligațional. Spre deosebire de creditor, debitorul este întotdeauna o persoană determinată. Drept urmare, nu este suficient ca debitorul să fie determinabil la momentul nașterii obligației civile, ci acesta trebuie, în mod imperativ, să fie clar determinat.

Cele două denumiri sunt generice, motiv pentru care părțile pot avea și alte denumiri, specifice, în funcție de raportul juridic obligațional concret. Astfel, în contractul de vânzare, acestea se numesc vânzător și cumpărător, în contractul de donație, donator și donatar, în contractul de locațiune, locator și locatar etc.

Nu este obligatoriu ca în cadrul raportului juridic obligațional o parte să aibă doar drepturi, iar cealaltă parte să aibă doar obligații, fiind deopotrivă posibil ca fiecare parte să aibă atât drepturi, cât și obligații, respectiv să fie, în același timp, creditor și debitor.

De regulă, raporturile juridice conțin obligații bilaterale, raporturile juridice având în conținutul lor obligații unilaterale, fiind mai des întâlnite în categoria actelor juridice cu titlu gratuit.

În fine, tot prin raportare la părți, se impune a fi făcută o distincție între părțile **originare** (persoanele care figurează în această calitate la momentul încheierii contractului) și părțile „**devenite**” sau „**survenite**” (persoanele care dobândesc calitatea de *parte* pe parcursul executării contractului). În cazul în care raportul juridic obligațional nu este cu executare de îndată și/sau între momentul nașterii acestuia și momentul executării obligației de către debitor trece un interval de timp, este posibil să intervină unele modificări sub aspectul părților. Astfel, dacă una dintre părți decedează și dreptul/obligația nu este *intuitu personae*, dreptul sau, după caz, obligația se transmite moștenitorilor. De asemenea, este posibil să se cesioneze creanța, să se preia obligația sau să intervină un alt mod de transmitere a laturii pasive și/sau active a obligației. În toate aceste cazuri avem, pe de o parte, părțile originare, respectiv cele între care s-a născut raportul juridic obligațional, iar pe de altă parte, părțile devenite sau survenite, care, deși nu au participat la încheierea raportului juridic obligațional, vor fi ținute de drepturile sau obligațiile ce compun conținutul acestuia ca urmare a unor acte sau fapte juridice ulterioare nașterii sale.

Dacă părțile sunt acele persoane care sunt titulare de drepturi sau ținute de obligații derivate din raportul juridic obligațional, iar terți sunt cei care nu au niciun drept și nicio obligație derivată din acest raport și nici nu sunt influențați în vreun fel de acesta, există și o categorie intermediară, numită **avânzi-cauză**, care, deși nu au drepturi sau obligații izvorâte din raportul juridic obligațional, sunt afectate indirect de acesta.

☞ Exemplu: A îi împrumută lui B suma de 10.000 de lei. Cu o săptămână înainte de scadența obligației de restituire a împrumutului, B donează toată averea sa lui C. Deși față de contractul de donație încheiat între B și C A este un terț, întrucât acesta nu a dobândit drepturi sau obligații derivate din acest contract, realizarea dreptului său de creanță, constând în restituirea sumei de 10.000 de lei, este direct afectată de contractul de donație, ca urmare a faptului că, prin încheierea donației B, a devenit insolubil. De aceea, față de contractul de donație, A este un având-cauză.

Obligația civilă presupune întotdeauna o legătură între cel puțin două părți, ceea ce înseamnă că este exclusă existența unui raport juridic obligațional atunci când există o singură parte. Totuși, nu trebuie pus semnul egalității între parte și persoană. Este, astfel, posibil ca o persoană să acționeze în mai multe calități (de exemplu, în nume propriu și în calitate de mandatar), caz în care vom fi în prezența unei singure persoane, dar a două părți.

b.2. Conținutul

Drepturile de creanță, precum și obligațiile corelative acestora formează conținutul raportului juridic obligațional.

În conținutul raportului juridic obligațional **nu** intră și drepturile reale, întrucât acestea nu presupun o legătură juridică între două sau mai multe persoane, ci un drept absolut și opozabil *erga omnes* și o obligație generală a tuturor celorlalte subiecte de drept de a se abține să încalce acest drept. Abia în momentul în care un drept real este încălcat (de exemplu, prin distrugerea bunului asupra căruia poartă dreptul de proprietate), între titularul dreptului și autorul încălcării se naște un raport juridic obligațional, în conținutul căruia intră dreptul de creanță al titularului dreptului real la repararea prejudiciului astfel cauzat și obligația corelativă de reparare a acestui prejudiciu, în sarcina autorului încălcării.

Conținutul poate fi **simplic**, atunci când o parte are doar drepturi, iar cealaltă doar obligații (exemplul 1) sau **bilateral**, atunci când toate părțile au atât drepturi, cât și obligații (exemplul 2).

☞ Exemplul 1: A îi donează lui B un autovehicul. Din raportul juridic obligațional ce își are izvorul în contractul de donație se nasc obligații numai în sarcina donatorului, respectiv lui A. A este ținut să transfere proprietatea autovehiculului și să îl predea lui B. În schimb, B nu are niciun fel de obligații patrimoniale față de A.

☞ Exemplul 2: A îi vinde lui B un autoturism. În cadrul raportului juridic obligațional născut din contractul de vânzare, A este creditorul obligației de plată a prețului și debitorul obligației de predare, iar B este creditorul obligației de predare și debitorul obligației de plată a prețului.

b.3. Obiectul

Obiectul obligației este prestația (conduita concretă) de care este ținut debitorul. Sub sancțiunea nulității absolute, obiectul obligației trebuie să fie determinat sau determinabil și licit (art. 1.226 C. civ.). De exemplu, în cazul contractului de vânzare, obiectul obligațiilor constă în transferul proprietății, predarea bunului și plata prețului.

Prestația poate să constea într-o *acțiune* (prestație pozitivă) sau *inațiune* (prestație negativă). Atunci când constă într-o acțiune, prestația poate să fie de **a da** sau de **a face**. Când prestația este negativă, suntem în prezența unei obligații de **a nu face**.

Prestația de „a da” presupune transmiterea (de exemplu, a unui drept de proprietate asupra unui imobil în cazul vânzării) sau constituirea unui drept real în patrimoniul creditorului (de exemplu, constituirea prin contract a unui drept de uzufruct asupra unui imobil). Rezultă că prestația de „a da” ia două forme: transmiterea unui drept real sau constituirea unui drept real. Diferența dintre cele două forme depinde de existența sau inexistența dreptului în patrimoniul debitorului la momentul nașterii raportului juridic obligațional. Dacă dreptul real exista în patrimoniul debitorului, suntem în ipoteza transmiterii. Dacă însă dreptul real nu exista, ci s-a născut în urma raportului juridic obligațional, suntem în ipoteza constituirii.

De exemplu, în ipoteza vânzării unui bun individual determinat, dreptul de proprietate există în patrimoniul vânzătorului la momentul încheierii contractului, fiind doar transmis, în aceeași formă, în patrimoniul cumpărătorului, în timp ce dacă proprietarul se obligă să constituie un drept de uzufruct, trebuie, mai întâi, să „dezmembreze” dreptul său de proprietate de atributele *usus* și *fructus*, care reunite vor constitui dreptul de uzufruct în patrimoniul uzufructuarului.

Nu uita!

Nu în toate cazurile prestația de „a da” ce poartă asupra unui dezmembrământ al dreptului de proprietate presupune un act de constituire, fiind posibilă inclusiv ipoteza transmiterii.

Astfel, dacă dezmembrământul exista în patrimoniul debitorului în această formă, el poate fi transmis creditorului, fără a fi necesară o nouă constituire. Spre exemplu, conform art. 714 alin. (1) C. civ., uzufructuarul poate ceda dreptul său unei terțe persoane. În acest caz, uzufructul se transmite, nu se constituie. Totodată, dreptul de proprietate nu poate fi constituit, ci doar transmis, întrucât acesta reprezintă un drept complet și nu este posibilă dezmembrarea sa dintr-un alt drept. Asta nu înseamnă că un proprietar nu poate transmite o parte din dreptul său de proprietate, însă și în acest caz vom fi tot în ipoteza unei transmiteri, iar nu a unei constituirii.

Prestația de „a face” este orice altă obligație pozitivă în afara obligației de „a da” (de exemplu, obligația locatorului de a asigura folosința bunului).

Uneori prestația de „a da” poate da naștere unei/unor prestații de „a face”. Astfel, obligația vânzătorului de a strămuta proprietate implică și obligația de a transmite posesia și a conserva bunul (art. 1.483 C. civ.).

Prestația de „a nu face” constă în îndatorirea debitorului de a se abține de la o anumită conduită, la care ar fi fost îndreptățit în lipsa raportului juridic obligațional. Specific acestei obligații este că, în lipsa raportului juridic obligațional, debitorul putea să acționeze într-un anume sens, însă, ca urmare a nașterii obligației, această prestație pozitivă îi este interzisă.

☞ Exemplul 3: A, proprietar al unui teren, se obligă contractual față de B, vecinul său, să nu construiască pe terenul aflat lângă terenul pe care se află situată casa lui B. Obligația lui B, de a nu construi, are ca obiect o prestație de „a nu face”.

Obiectul obligației \neq obiectul contractului \neq obiectul derivat al contractului

Obiectul contractului = operațiunea juridică (de exemplu, vânzarea, locațiunea, împrumutul etc.) convenită de părți, astfel cum reiese aceasta din ansamblul drepturilor și obligațiilor contractuale.

Obiectul derivat al contractului = bunul material asupra căruia poartă dreptul cu privire la care contractează părțile.

b.4. Sancțiunea

Atunci când debitorul refuză să își îndeplinească obligația la scadență, creditorul are la dispoziție o serie de instrumente, prevăzute de lege, prin intermediul cărora, cu sau fără intervenția organelor de stat, acesta poate încerca să își realizeze dreptul. Totodată, nu este exclus ca un creditor să refuze să primească plata unei obligații, chiar dacă aceasta este conformă. În acest caz, debitorul care dorește să se libereze de datorie are, la rândul său, la dispoziție mijloace prin intermediul cărora să poată sancționa refuzul nejustificat al creditorului de a primi o plată conformă. Toate aceste instrumente și mijloace aflate, după caz, la dispoziția creditorului, pentru realizarea creanței, sau la dispoziția debitorului, pentru liberarea de datorie, compun sancțiunea obligației.

Ca element constitutiv al obligației civile, sancțiunea reprezintă *ansamblul mijloacelor aflate la îndemâna creditorului pentru realizarea voluntară sau silită a prestației la care este ținut debitorul, precum și mijloacele aflate la îndemâna debitorului pentru a se libera de obligație, atunci când creditorul refuză să primească plata.*

Unele mijloace presupun o ieșire din pasivitate a creditorului, o acțiune a acestuia, motiv pentru care spunem că sunt *ofensive*, în timp ce altele se rezumă la o inacțiune, fiind moduri de apărare a dreptului atunci când efectivitatea acestuia este periclitată, caz în care suntem în prezența unor mijloace *defensive* sau de apărare.

Spre deosebire de creditor, care are la îndemână atât mijloace ofensive, cât și mijloace defensive, în categoria sancțiunilor aflate la îndemâna debitorului intră numai mijloace ofensive.

Atunci când creditorul are la îndemână atât mijloace defensive, cât și mijloace ofensive de realizare a creanței, obligația civilă este una *perfectă*. Există însă și obligații civile care nu sunt însoțite de mijloace ofensive de apărare, denumite *obligații naturale*. În cazul acestora, creditorul poate doar să refuze restituirea plății în cazul în care debitorul a realizat plata voluntar, însă nu poate cere constrângerea debitorului în acest sens (art. 1.471 C. civ.).

Mijloacele ofensive aflate la dispoziția creditorului sunt (cu titlu exemplificativ):

- *punerea în întârziere a debitorului* – notificarea scrisă, comunicată debitorului prin executor sau orice alt mijloc, care asigură dovada comunicării (inclusiv prin introducerea unei acțiuni în justiție), prin care i se solicită acestuia executarea și i se acordă un termen de executare (art. 1.522 C. civ.);
- *acțiunea în justiție* – mijlocul procesual prin care creditorul îl cheamă pe debitor în fața instanței și solicită obligarea acestuia la realizarea prestației;
- *executarea silită* – mijlocul procesual prin care creditorul, apelând la concursul organelor de executare, își realizează creanța constatată printr-un titlu executoriu prin urmărirea bunurilor și creanțelor aflate în patrimoniul debitorului (art. 622-913 C. pr. civ.);
- *daunele moratorii (penalitățile stabilite de părți sau dobânda legală)* – sumele de bani pe care debitorul este obligat să le plătească pentru neexecutarea la termen a obligației;
- *daunele compensatorii* – sumele de bani pe care debitorul este obligat să le plătească în cazul în care nu execută în natură obligația. Nu sunt incidente în cazul obligației de plată a unei sume de bani. Nu se cumulează cu executarea în natură. De regulă, se pot cumula cu daunele moratorii.
- *penalitățile prevăzute de lege* – sumele de bani pe care debitorul este ținut să le plătească pe zi de întârziere în cazul neexecutării unei obligații de „a face” *intuitu personae* sau a unei obligații de „a nu face” în procedura executării silite.

1. Nu se poate solicita acordarea unor daune compensatorii pentru neîndeplinirea obligației de plată a unei sume de bani. Ar însemna înlocuirea unei sume de bani cu altă sumă de bani.
2. Daunele compensatorii, pentru că înlocuiesc prestația inițială, nu se pot cumula cu executarea în natură; se pot însă cumula, după caz, cu daunele moratorii.

Mijloacele defensive aflate la îndemâna creditorului sunt (cu titlu exemplificativ):

- dreptul a refuza restituirea unei plăți făcute înainte de împlinirea termenului suspensiv (art. 1.414 C. civ.);
- dreptul de a păstra prestația executată după împlinirea termenului de prescripție extinctivă [art. 2.506 alin. (3) C. civ.].

Mijloacele juridice aflate la îndemâna debitorului pentru a se libera de datorie sunt (cu titlu exemplificativ):

- *punerea în întârziere a creditorului* – actul juridic unilateral prin care debitorul solicită creditorului să primească plata, în cazul în care acesta o refuză nejustificat (art. 1.510 C. civ.);
- *oferta reală de plată urmată de consemnare* – somarea creditorului să primească plata, iar în caz de refuz, consemnarea sumei la dispoziția creditorului, conform procedurii prevăzute de art. 1.006-1.013 C. pr. civ.;
- *consemnarea bunului* – depozitarea bunului pe cheltuiala și riscul creditorului.

c. Clasificarea obligațiilor civile

Luând multiple forme, obligațiile pot fi clasificate în nenumărate moduri. Unele clasificări au fost reținute însăși de legiuitor, altele sunt rodul doctrinei și al practicii. Dintre acestea, apreciindu-le ca fiind cele mai importante, în cele ce urmează ne vom opri asupra clasificării obligațiilor în funcție de izvorul lor, în funcție de obiect și în funcție de opozabilitate, fiecare cu subdiviziunile lor.

c.1. După izvorul lor

În funcție de izvorul lor, obligațiile au fost clasificate, pe de-o parte, în contractuale, cvasicontractuale, delictuale și cvasidelictuale, iar pe de altă parte, în obligații izvorâte din acte juridice și obligații izvorâte din fapte juridice.

i. Obligații contractuale, cvasicontractuale, delictuale, cvasidelictuale

Această clasificare, avându-și originea în dreptul roman, a fost prevăzută expres de vechiul Cod civil, însă a fost abandonată de noul Cod.

a. obligații contractuale: obligațiile născute dintr-un acord între două sau mai multe persoane, încheiat pentru a constitui sau stinge un raport juridic;

b. obligații cvasicontractuale: obligațiile izvorâte dintr-un fapt licit și voluntar (îmbogățire fără justă cauză, plată nedatorată sau gestiune de afaceri);

c. obligații delictuale: obligațiile născute din fapte ilicite prejudiciabile săvârșite cu intenție;

d. obligații cvasidelictuale: obligațiile izvorâte din fapte ilicite prejudiciabile săvârșite din culpă (neglijență sau imprudență).

Clasificarea este inexactă, întrucât cvasicontractele nu au la bază un acord de voință, astfel că nu prezintă nicio legătură cu contractele, și este inutilă, întrucât distincția dintre faptele ilicite săvârșite cu intenție și cele săvârșite din culpă nu prezintă nicio relevanță în materia răspunderii civile delictuale, unde limita răspunderii este dată de întinderea prejudiciului, iar nu de forma de vinovăție. După intrarea în vigoare a noului Cod civil, această clasificare s-ar impune a fi abandonată, deoarece nu mai reflectă modul în care au fost reglementate actualmente izvoarele obligațiilor. Însă am ales să o menționăm, întrucât ea mai poate fi regăsită și în doctrina actuală.